

Michael Swanwick
ŽEMĖS KAULAI

Mokslinės fantastikos romanas

Žymus paleontologas Ričardas Leisteris apstulbo, kai nepažįstamas žmogus, pasivadinęs Grifitu, šaldiklyje jam atnešė stegozauro galvą ir pasiūlė dirbti itin slaptame projekte. Galimybė keliauti laiku į ateitį ir praeitį, tyrinėti dinosaurus ir žmonijos ainius pavergė mokslininkų būrį. Tačiau niekas nė neįsivaizdavo, kokie laiko ir erdvės paradoksai jų laukia, nes nežinojo, kad laiko kelionių technologijos yra "paskolintos" ateivių...

Iš anglų kalbos vertė NOMEDA BERKUVIENĖ
Serija "Pasaulinės fantastikos Aukso fondas"
373 tomas. Serija įkurta 1990m.

Michael Swanwick - BONES OF THE EARTH
New York, TOR books, 2003

Copyright © by Michael Swanwick, 2000
Cover art copyright © Ken Kelly, 1990

Vertimas į lietuvių kalbą © leidykla "Eridanas", 2006
Elektroninė versija © Knygute.lt, 2010

1. PRADŽIA

***Vašingtonas, Kolumbijos apygarda:
kainozojaus era¹, kvartero periodas,
holoceno² epocha, dabartinis
amžius. 2010 m.e. metai***

Jeigu šie painūs įvykiai apskritai turėjo kokią nors pradžią, tuomet jie prasidėjo šaltą spalio dieną, tuo momentu, kai į Ričardo Leisterio kabinetą įėjo žmogus, nešinas portatyviniu šaldytuvu. Neklausdamas leidimo atėjūnas pastatė savo naštą ant stalo tarp citrinų spalvos pripučiamo tiranozauro ir neišrūšiuotų hadrozauro dantų dėžutės ir tik tuomet šaltai šypsodamasis ištiesė mokslininkui ranką.

¹ Kainozojaus era. Prasidėjo apytikriai prieš 67 mln. metų ir tęsiasi mūsų laikais, suskirstyta į tris periodus: paleogeno, neogeno ir kvartero. Šioje eroje susiformavo dabartinis reljefas, klimatas, atmosfera, gyvūnijos bei augalijos pasaulis, žmogus.

² Holocenas (iš gr. *holos* visas ir *kainos* naujas) dabartinis geologinis amžius. Sinonimas: vėlyvasis pleistocenas. Prasidėjo prieš 10 000 metų

Nepažįstamasis, prisistatęs Grifino pavarde, atėjo pasiūlyti Leisteriui darbą.

Atsakydama Leisteris šyptelėjo, atsisėdo ant stalo krašto ir nė nežvilgterėjęs atidėjo į šalį gautą vizitinę.

- Netinkamesnio laiko tokiam pasiūlymui turbūt nė norėdama nepasiriktum.

- Iš tiesų? - Grifinas nubraukė nuo kėdės krūvą dėžučių ir atsisėdo, truktelėjęs klešnes ties keliais, mat akivaizdžiai nenorėjo sulamdyti brangaus kostiumo. Svečio veidas atrodė slopus ir neišraiškingas. - O kodėl?

- Na, pradėkime nuo to, jog Smitsono muziejus priėmė mane į šią vietą dar bebaiginėjant mokslus. Išeidamas dabar, neišdirbęs nė trejų metų, pademonstruočiau nedovanotiną nedėkingumą. Aš suprantu, jūs tikriausiai siūlote didelius pinigus...

- Aš nieko nekalbėjau apie pinigus.

- Muziejuje puikiai žinoma, kokia garbė yra dirbti jiems, - sausiai tęsė Leisteris. - Vienas mūsų specialistas prisiduria prie algos prekiaudamas alumi. Turbūt numanote, kuris darbas pelningesnis?

- Esama ir kitų stimulų, ne tik pinigai.

- Kaip tik todėl jūs veltui gaištate laiką. Ma-

tote, vasarą aš vadovavau kasinėjimas Vajominge. Mes ten suradome pėdsakus, kurie... Žinote, toks radinys pasitaiko kartą gyvenime, ir tik didžiulės sėkmės atveju. Ką jūs bepasiūlytumėte, manęs nesudominsite.

Ilgą laiką Grifinas tylėjo ir sūpuodamasis ant kėdės įdėmiai žvelgė pro langą. Pasekęs jo žvilgsnį Leisteris nepastebėjo nieko daugiau, išskyrus apniukusį dangų, rusvus čerpių stogus, dūmijančias mašinas bei prie stiklo prilipusius lapus. Ūmai svečias paklausė:

- Ar galėčiau žvilgterėti į jūsų radinį?

- Tikrai norite? - nusistebėjo Leisteris. Grifinas nepanėšėjo į moksliniais tyrinėjimais besidomintį žmogų. Atrodė labiau panašus į biurokratą, valdininką, administratorių. Galbūt - politiką. Bet tik ne į mokslininką. Net ir susitikimą Grifinas suorganizavo ne taip, kaip organizuotų mokslininkas, kuris paskambintų ir paminėtų bendrus pažįstamus, o kreipėsi į muziejaus administraciją. Pastaroji pranešė Leisteriui apie įkyrų skambinėtoją, ir paleontologas nusprendė, jog susitikti bus lengviau, nei klausytis paaiškinimų telefonu.

- Jei tikrai nenorėčiau, neprašyčiau.

Mintyse gūžtelėjęs pečiais Leisteris įjungė

kompiuterį ir surado reikiamą programą. Didžiuliame sieniniame monitoriuje pasirodė vaizdas - toks detalus, kokį tik leido sukurti šiuolaikinės technologijos. Dar rudenį Leisteris atidavė padidintas nuotraukas Ralfui Čapme-
nui iš gretimos laboratorijos, ir šis surentė vientisą, patikimą erdvinį vaizdą.

- Ką matote? - paklausė paleontologas.

- Letenų atspaudus, - atsiliepė Grifinas. -
Purve.

- Visiškai teisingai. Čia ir yra labiausiai jaudinantis dalykas. Kai atkasi kaulus, susidaro vaizdą apie *mirusį* gyvūną. O štai šiuos pėdsakus paliko *gyvi* padarai. Tą rytą jie kvėpavo ir judėjo, o vienam iš jų tos akimirkos tapo pas-
kutinėmis.

Leisteris uždėjo ranką ant "pelės" ir pradėjo komentuodamas koreguoti atvaizdą.

- Prieš šimtą keturiasdešimt milijonų metų vienas apatozauras išėjo pasivaikščioti seklaus ežero pakrante. Atkreipkite dėmesį, kokie gilūs jo pėdsakai, kaip ramiai ir neskubėdamas milžinas žingsniuoja. Gyvūnas nežino jau esąs medžiojamas.

Grifinas sukryžiuo rankas ant krūtinės niūriai stebėdamas Leisterio manipuliacijas. Sve-

čio rankos atrodė pernelyg didelės tokio sudėjimo žmogui.

- Pažvelkime į smulkesnių pėdų virtines, atsiradusias iš miško pusės ir besivejančias apatozaurų pėdsakus iš abiejų šonų. Pėdos priklauso porai alozaurų - dvylikos metrų ilgio dinozaurams žudikams, turintiems neįtikėtinai ilgus nagus. Plėšrūnų dantys tokie dideli, jog kiekvienas primena kinžalą, ir dar dantytu kraštu. Alozaurai judėjo sparčiai, bet dar nebėgo - tik persekiojo. Atkreipkite dėmesį, kokią padėtį užpuolikai užėmę aukos atžvilgiu: jie gali užšokti pasmerktajam ant nugaros bet kuriuo momentu, iš dviejų pusių. O štai čia apatozauras pajuto pavojų. Galbūt vėjas pasikeitė, ir jis užuodė persekiotojų kvapą. Arba gal medžiotojai paleido gerkles prieš ataką. Nežinia, kas sukėlė padarui nerimą - iš pėdsakų nebenustatysi.

- Persekiojamasis ėmė bėgti.

- Pažiūrėkite, kaip išsyk padidėjo atstumas tarp atspaudų. Tas pats nutiko ir alozaurų pėdsakams - štai čia. Jie pradėjo varginti auką taip, kaip dabar elgiasi liūtai. Skirtumas tik tas, kad jų auka dydžiu prilįgsta kalnui, o patys alozaurai tokie didžiuliai ir nuožmūs, jog liūtą sukrimstų pusryčiams. Dabar štai čia:

matote šį mažą vieno alozauru šuolį ir absoliučiai identišką - kito? Jų greitis susilygino su apatozauru, ir žvėrys ėmė bėgti tarytum surišti draugėn. Alozaurai ruošiasi atakuoti.

Į senąją dramą vėl pasinėręs Leisteris visiškai užmiršo savo "auditoriją". Gyvybė, persekiojama mirties. Įprastinė situacija, bet kaskart netikėta gyvenantiems šioje Žemėje.

- Ar apatozauras galėjo nuo jų pabėgti? Ko gero, taip, jei būtų išvystęs didesnę greitį. Bet toks gremėzdiškas padaras tiesiog nepajėgia bėgti greičiau už alozaurus. Todėl persekiojamasis buvo priverstas apsisukti - štai čia, kur visi treji pėdsakai susijungia - ir kautis.

Paleontologas dusyk spragtelėjo dešiniuoju "pelės" klavišu padidindamas apžvalgos plotą.

- Štai čia prasideda pats įdomumas. Pažvelkite, kaip susipynę pėdsakai - viskas aplink ištrypta, išrausta, išmaišyta. Mums prieš akis atsiveria savotiškas įvykusių kautynių įrašas, kurio dėka kasinėjimai ir yra unikalūs. Atkreipkite dėmesį į porinių įspaudų gylį. Aš dar ne viską apskaičiavau, bet veikiausiai monstras atsistojo ant užpakalinių letenų ir griūte užgriuvo savo kankintojus. Jeigu apatozauras būtų įstengęs pasinaudoti neprilygstamo svorio teikiamu pranašumu, jis būtų laimėjęs ko-

vą. Tačiau mūsų bičiuliui nepasisėkė. Štai čia, kur ištryptas tiesiog kiekvienas milimetras, vargšelis Patis pargriuvo. Bum! - ir lieka gigantiško kūno atspaudas. O čia neabejotinai uodegos pėdsakas. Patis taip lengvai nepasiduoda! Deja, žaidimas jau pralaimėtas, nepaisant to, kiek užsitęs mūšis. Jeigu apatozauras pargriuvo - viskas baigta. Plėšrieji monstrai nieku gyvu neleis jam atsikelti.

Leisteris dar kartą atitraukė vaizdą, kad ekrane atsirastų visas suakmenėjęs mūšio laukas prie seno ežero kranto. Pėdsakai tęsėsi maždaug pusę mylios, tad prisiminus šiuos kasinėjimus, paleontologui dar ir dabar imdavo mausti nugarą. Iš pradžių pasitaikydavo tik nereikšmingų nuolaužų, du trečdalius laiko sugaišdavo, kol jas apžiūrėdavo ir atmesdavo. Taigi mokslininkai apžiūrinėjo, atmetinėjo ir kasė, kasė, kasė, kol iš po žemių išniro visas šis neįtikėtinas paveikslas. Štai tuomet pasidarė iš tiesų įdomu! Atspaudus tyrinėtojai rūpestingai išmatavo ir nufotografavo, o neįkainojamąjį radinį uždengė švaraus smėlio sluoksniais, idant apsaugotų nuo lietaus ir godžių brakonierių.

- Ir pagaliau štai čia...

Laukdamas jaudinančio momento Leisteris

pakėlė balsą. Labiau už viską pasaulyje jam patikdavo narplioti mokslinius galvosūkius, o šitie pėdsakai buvo visų mįslių mįslė. Juk greta alozaurų savo pėdsakų ten paliko paukščiai, smulkūs dinozaurai, net keli žinduoliai - visi, kurie sugebėjo pasmagurianti grobio liekanomis. Pėdsakai kirtosi vieni su kitais ir susipynę virto tokiomis neįtikėtinomis kombinacijomis, jog iššifruoti juos atrodė tiesiog neįmanoma. Bet Leisteris priėmė iššūkį ir dirbdamas patyrė neprilygstamą malonumą.

- Šioje vietoje nelaimėlis Patis numirė, ir alozaurai surijo jį be jokių skrupulų. Neįtikėtina sėkmė, kad daugelis apatozauro kaulų giliai ir lygiai įsispaudė į gruntą palikdami tikslus atspaudus. Mes išliejome kopijas - alkūnkaulis, dalis šlaunikaulio, trys stuburo slanksteliai - identifikacijai visiškai pakanka. Pirmasis nesugadintas, laiko nepalietas dinozaurų pėdsakas!

- Dabar aišku, iš kur jūs žinote, jog čia apatozauras. O kaip atpažinote alozaurus?

Leisteris nusijuokė ir padidino vaizdą tiek, jog stuburo atspaudas užėmė visą ekraną. Ačiū Ralfui! Dvigubas spragtelėjimas kairiuoju klavišu, ir atvaizdas tapo išsipūtęs, išsamus. Paleontologas išryškino uodeginę dalį.

- Įsižiūrėkite į šį slankstelį; turėtumėte pastebėti ten įstrigusį dantį. Atkreipkite dėmesį, nėra nė vienos plombos! Jį pametė kažkuris chuliganas. Arba atakos metu, arba jau dorodamas negyvą kūną.

Grifinas negarsiai ir mažumėlę sarkastiškai paplojo.

- Nuostabu, - pareiškė menkaverčiame spektaklyje vaidinančio aktorius tonu. Jautėsi aki-vaizdus disonansas tarp to, ką Grifinas pasakė, ir to, kaip pasakė. Tarytum būtų girdėjęs Leisterio pasakojimą šimtus kartų, ir tokios istorijos jam būtų gerokai įsipykusios. Paleontologas patyrė bemaž fizinį šoką. Kaip galėjo bent kiek išsilavinęs žmogus po jaudinančio mokslininko pasakojimo atrodyti taip, kaip atrodė Grifinas? O tas nerūpestingai ištarė:

- Neabejoju, jog jums tie atspaudai - atversta knyga.

- Jie ir yra knyga. Ne, daugiau nei knyga! Nieko panašaus dar niekas nėra suradęs, šiuos pėdsakus galima tyrinėti metų metus!

Stengdamasis perprasti atspaudus Leisteris šnekėjosi su fermeriais, ne iš nuogirdų pažįstančiais vilkų bei pumų įpročius, jų medžioklės pėdsakus ir poilsio vietas. O vienas bičiulis iš

Nacionalinio Amerikos indėnų muziejaus pažadėjo supažindinti su vedliu iš navahų genties, anot gandų, sugebančiu susekti upėtakį kalnų upėje ir sakalą - audros debesyje. Nėra ko nė sakyti, kiek neįkainojamos informacijos galima būtų išspausti iš tokio pėdsekio.

- Pasakysiu daugiau: diena, kai kasinėjimai buvo užbaigti, ir aš suvokiau, ką padariau, tapo pačia ryškiausia mano gyvenime.

Ričardas stovėjo prie kalnagūbrio, pavadintu keistu Liepsnojančios Moters vardu, po pačiu karščiausiu ir žydriausiu dangumi, kokį tik galima įsivaizduoti. Vienoje pusėje dunksojo uolos, kitoje driekėsi krūmynais apaugusios lygumos. Džiugūs darbininkų balsai, žemes žarstančių semtuvėlių šiugždėjimas - visa tai nutolo, ir mokslininkas liko stovėti apgaubtas be maž šventos vienatvės. Rodės, net oras sustingo - neliko jokių garsų nė šnaresių, neliko net vėjo dvelksmo. Tą akimirką Leisteris aiškiai pajuto Dievo buvimą.

- Aš suvokiau, jog toks radinys pateisina patį manosios egzistencijos Žemėje faktą. Ir jūs norite, kad viską mesčiau? Nė už ką!

- Aš puikiausiai įsivaizduoju jūsų radinio reikšmę, - išpoškino Grifinas. - Bet, patikėkite, mano pasiūlymas geresnis. Kur kas geresnis.

- Kad ir kaip jus gerbiu, misterii Grifinai...
- Lankytojas perspėjusiai kilstelėjo ranką:
- Prašau išklaustyti mane iki galo.
- Gerai.

Įleidamas Grifinas rūpestingai uždarė duris, taigi kambaryje, išskyrus juodu, daugiau nieko nebuvo. Tačiau dabar, prieš pradėdamas kalbėti, jis priekabiausiai apsižvalgė aplinkui. Paskui atsiprašęs atsikrenkštė ir pradėjo:

- Leiskite man pirmučiausiai aptarti kontrakto sąlygas. Tiesiog, kad nereikėtų prie to grįžti paskui. Jūs neatsisakysite savo dabartinių pareigų, tačiau atsižvelgiant į projektą bus pasirašyta sutartis, nurodanti, jog mes jus pusei metų "pasiskoliname". Už darbą jums ir toliau mokės valstybė, todėl jokių priedų prie atlyginimo nenumatyta. Atleiskite.

"O juk jis mėgaujasi, - pagalvojo Leisteris. - Mokslinis pašnekesys šį žmogų mirtinai nukamavo. O šit galimybė pasiginčyti tiesiog sugražino gyvybingumą". Paprastai paleontologas nekreipdavo į tokius žmones ypatingo dėmesio, tačiau Grifinas nepanėšėjo į eilinį pilietį. Leisteris įdėmiai tyrinėjo abejingą, neišraiškingą priešais sėdinčio žmogaus veidą stengdamasis surasti bent menkiausią užuominą,

kuri padėtų įminti keistos jo ramybės paslaptį. Mokslininkas laikė save skrupulingu tyrinėtoju: vos tik į rankas patekdavo susiraizgiusio siūlo galas, nenurimdavo, kol neišvyniodavo viso kamuolio. Jam tereikėjo tik laiko ir to vienintelio atsipalaidavusio galiuko.

Grifinas nežiūrėdamas į pašnekovą netikėtai atlenkė marškinių rankovės kraštą. Pasirodė masyvus laikrodys, pagamintas berods iš nerūdijančio plieno. Ir tuomet keistasis Leisterio pašnekovas atliko nežymų judesį, į kurį Ričardas kitomis aplinkybės nebūtų atkreipęs dėmesio. Tuo tarpu dabar gestas paleontologui pasirodė toks keistas, jog mokslininkas nejučia įsitempė. Pridengęs ranka ciferblatą Grifinas dirstelėjo į savo riešą ir atidengė laikrodį tik pakėlęs akis.

Leisteris nusprendė, jog metas pratęsti pašnekesį, ir tvirtu tonu paklausė:

- Taigi jūsų siūlomos sąlygos nėra kiek ne geresnės už mano dabartines?

- Netgi blogesnės, - atsakė Grifinas.

“Pasirodo, jis turi humoro jausmą! Neįtikėtina, bet faktas”, - pagalvojo Leisteris.

- Dribdamas susidursite su tam tikrais apribojimais, - tęsė svečias....